

University of Groningen

Respublica et Status Regni Hungariae

Teszelszky, Roger

Published in:
Századvég

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2009

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Teszelszky, R. (2009). Respublica et Status Regni Hungariae: Magyarország kora újkori reprezentációja Európában és a republikánus politikai gondolkodásban. *Századvég*, 3-11.
<http://www.ecatalog.hu/szazadveg0904>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Kees Teszelszky

Respublica et Status Regni Hungariae

Magyarország kora újkori reprezentációja Európában és a republikánus politikai gondolkodásban

egy kis zsebkönyv jelent meg *Respublica et Status Regni Hungariae* címen, a szerző feltüntetése nélkül Leidenben, 1634-ben, a híres Elsevier kiadónál.¹ A 330 oldalas könyv pontos geográfia i, gazdasági és politikai leírást ad a kora újkori Magyar Királyságról. Úgy tűnik, volt igény Európában egy olyan könyvre, amely friss információkkal szolgál Magyarországról, mert még ugyanabban az évben újra kiadták. Napjaikban világszerte számos magán- és nyilvános könyvgyűjteményben megtalálható. Azonban bármilyen fontos szerepet is játszott ez a könyv Magyarország kora újkori külföldi képének formálódásában, története és tartalma nem sok figyelmet kapott sem Magyarországon, sem másutt, és amennyire tudjuk, senki sem elemezte részletesen.² Egyúttal ez az egyik legkevésbé tanulmányozott kötet az Elsevier sorozatából.³

Tanulmányomban szeretném röviden bemutatni ezt a munkát, politikai és kulturális háttérével együtt. Megállapítom a szerző kilétét és azt is, hogy miért jelentették meg a könyvét, hogy milyen módon született meg e munka, milyen politikai elmülethez kapcsolódott, és mi volt a kiadás politikai háttere. A rendelkezésemre álló idő és hely miatt azonban nem fogom részletesen elemezni magát a művet.

A *Respublica et Status regni Hungariae* név nélkül jelent meg Leidenben. De ha közelebbről megvizsgáljuk a kis könyv tartalmát, figye-

¹ [Schödel] 1634; ²1634, OSZK App. H 828. Szeretnék köszönetet mondani Eric van der Mostnak, amiért nagylelkűen rendelkezésemre bocsátotta a könyv általa birtokolt példányát.

² Klaniczay 1964, 39; Evans; 2002, 235; Teszelszky 2006, 238; Kiss 2007, 57.

³ Willems 1880, 101, Rahir 1898, 42.

lemre méltó hasonlóságokat fogunk felfedezni közte és Martin Schödel (Martinus Schoedelius vagy Schödel Márton) egyik tanulmányának tartalma között. Ez utóbbi munka kétszer is (1629 és 1630) megjelent Strasbourghban, gyönyörűen metszett előlappal és számos rézkarccal.⁴ A *Respublica* nem más, mint Schödel első két munkájának rövidített változata, amelyből kimaradtak a rézkarcok és emellett megváltozott az előlap is.

Schödel előkelő pozsonyi polgárcsaládból származott, és 1627. május 17-étől két évig tanult Strasbourghban Matthias Berneggernél.⁵ Nála is lakott, s használhatta a házában lévő jelentős könyvtárt. Schödel tagja lett a Bernegger körül gyülekező humanista körnek, és levelezést folytatótt egyebek között Martin Opitzcal is.⁶ Egyik párizsi leveléből megtudjuk, hogy Robert Roberthin (Robertinus) volt az, aki elintézte Schödel könyvének publikálását a leideni Elseviernél 1631-ben. Robertinus ket-tős ügynök volt Bernegger és az Elsevier között, és ő szervezte meg azt is, hogy a kiadó megjelentesse saját fordításában Galilei védekezését is, a Bernegger és közte folyó levelezéssel együtt.⁷

Schödel tanulmányát az Elsevier egyértelmű céllal adta ki: beillesztette a *Petites Republiques* című sorozatába. Bár ezeket a köteteket gyakran egyfajta útikönyvként is használták, mindegyiküknek megvolt a maga tényleges politikai tartalma. A sorozat központi témája a különböző országok és birodalmak akkori és múltbeli politikai rendszereinek bemutatása lett.⁸ Ily módon a sorozatot egészében véve egy kora újkori összehasonlító politikatudomány felé tett első lépésként értékelhetjük.

A *Petites Republiques* szerkesztői arra összpontosítottak, hogyan szerveződnek a republikánus vagy félrepublikánus kormányzatok intézményei, és milyen politikai eszméken alapulnak.⁹ A kötetek kiadását felfoghatjuk egy holland tudományos projekt részeként is, amelyben a tudósok a fiatal Holland Köztársaság politikai rendszerének analógiáit keresték a jelenben és a múltban, Európában és a kontinensen kívül. Az ezekből a munkákból származó információkat aztán fel lehetett használni Hollandia politikai alkotmányának legitimálására, mint

⁴ Schödel 1629.

⁵ Conermann 2009, 803.

⁶ I. m., 803–805. A levél keltezése: Párizs, 1630. május 24.

⁷ Finocchiaro 2005, 75. A kora újkori politikai és kulturális közvetítői munkáról Európában lásd: Keblusek 2006, 9–15. A Bernegger körüli humanista körről: Teszelszky: Pieter Cornelisz Brederode (megjelenés alatt).

⁸ A sorozatban szereplő többi *respublica*: az ókori birodalmak, Velence, Svájc, Lengyelország, Csehország, Izrael, Kína és Japán (Boralevi 2002, 253–254).

⁹ Comparato 2002, 188.

ahogy más hasonló politikai mozgalmak alátámasztására is, például Magyarországon.

Különösnek tűnhet, hogy a magyar szerző a Magyar Királyságot egy félrepubliánus államként próbálta bemutatni. Amikor első tanulmányát írta, a középkori királyság majdnem száz éve elbukott. És azóta három részre osztva élt tovább: a Habsburgok uralma alatt lévő „királyi Magyarország”, az oszmánok által megszállt „hódoltság” és a félig-meddig független „Erdély” formájában. Amikor tehát Schödel munkája megjelent, *de facto* nem is létezett egyetlen szuverén uralom alatt lévő egységes magyar állam, így annak nem is lehetett félrepubliánus berendezkedése.

Mégis hosszú hagyományra tekinthetett vissza az ország egységes, félrepubliánus berendezkedésű királyságként való ábrázolása. 1526 után a korona jelképezte a *Regnum Hungariae* politikai közösségének a pillanatnyi megosztottságon túlmutató egységét a „királyi Magyarországon” és Erdélyben.¹⁰ Habsburg I. Rudolf politikai gyengesége miatt pedig a politikai irodalomban a koronát mindinkább a közösség igényeinek megerősítésére kezdték használni 1600 után. A korona funkciója megváltozott. Ekkortól nem a királyi hatalom legitimitását szimbolizálta, hanem a magyar *regnum* politikai igényeit, így a Bocskai-felkelés idején, 1604–1606 között is.¹¹ A Mátyás főherceg (a későbbi II. Mátyás király) és a magyar rendek közötti 1608-as koronázásban megtestesülő politikai kompromisszumot egy sajátos, a koronáról, a *regnum*ról és a királyságról szóló politikai elmélet legitimálta.¹² Ezt az elméletet Illésházy István találta ki és Berger Illés udvari történétíró fejlesztette tovább munkájában: *D.O.M. Jubilaeus de origine, errore et restitutione S. Coronae Hungariae Regni...* (1608).¹³ Végül Révay Péter írt egy értekezést a koronáról 1613-ban, amelyben a Magyar Királyságot mint félrepubliánus államot jellemzi, amelynek alapjául a Szent Koronáról szóló politikai elmélet szolgált.¹⁴ Schödel, nem véletlenül, ezt a könyvet használta saját elképzeléseinek elméleti keretként. De mielőtt részletesen megtárgyaljuk Révay eszméit, figyelmünket a Schödel-könyv szerkezetének kell szentelnünk.

Mivel Schödel munkájának politikai üzenete vitatott volt, így körültekintően kellett előadnia annak tartalmát európai olvasói számára.

¹⁰ R. Várkonyi 2000, 77–100; uő 2001a, 37–47; u 2001b, 121–139; uő 2002, 59–69; Teszelszky 2009, 76–79.

¹¹ Teszelszky, 2009, 83–152.

¹² I. m., 159–203.

¹³ I. m., 177–203, magyar fordítása: 327–342.

¹⁴ Rewa 1613.

Talán ezért döntött úgy, hogy közhelytárként építi fel munkáját. Ez a politikai irodalom nagyon népszerű formája volt abban az időben.¹⁵ Kora leghíresebb politikai közhelytárának Justus Lipsius *Politcorum sive civilis doctrinae libri sex* (1589) vagy röviden *Politica*¹⁶ című műve számított. Lipsius (1547–1606) gondolatmenetét egy sor klasszikus (görög, latin, patrisztikus) tekintélytől (de leginkább Tacitustól) származó idézetre építette fel. Ezeket az *exemplum*okat a fejezetcímek alatt sorolta fel, amelyeket a *loci communes*, avagy a közhelytár címsorainak lehet tekinteni. Ezek a részletek, amennyire lehetett, dekontextualizáltan, és ha szükséges volt, ahhoz a (politikai) szándékhoz igazítottan kerültek be a könyvbe, amelynek a kedvéért a szerző kiválasztotta őket. Lipsius ezért nem a szerzői szándéknak megfelelő interpretációra törekedett, hanem olyanra, amelyben az adott szöveg egyértelmű és meggyőző választ tudott kínálni valamilyen politikai kérdésre.

Lipsius módszere, amelyet közhelytárában alkalmazott, lényegében egy új retorikai stratégia volt.¹⁷ Ahelyett, hogy abszolút bizonyosságot nyújtana számukra, célja az, hogy meggyőzze olvasóit. Megpróbálta elfogadtatni az olvasóval, hogy helyes az a politikai elmélet, amelyet számára egy alaposan megválogatott és gyakran vitathatóan interpretált történeti forrásanyag segítségével fejtett ki. Robert Bireley szerint az idézetek a régiek tekintélyét hordozták ugyan, de Lipsius saját gondolatait képviselték.¹⁸ Így kétféleképpen lehetett olvasni a munkát: vagy hagyományos értelemben vett közhelytárként, amely hasznos információkat nyújt az olvasóknak a régiekről, vagy politikai értekezésként, amely a szerző világos intenciói szerint íródott.¹⁹

Egy másik, hasonló módszer is létezett a történelmi példák politika-elméleti célú felhasználására. Ezt először Jean Bodin írta le *Methodus ad facilem historiarum* (1566)²⁰ című munkájában. Lipsius maga is igyekezett meggyőzni olvasóit egy sajátos történelemelmületről, amelynek lényege az volt, hogy ugyanazzal a tárggyal kapcsolatban mindig három hasonló exemplumból álló triádot prezentált. Példa a történelem ilyen felhasználására (konkrét esetben a magyar történelemből származik az *exemplum*) Lipsius egyik értekezése a belgiumi Halle egyik templom-

¹⁵ Blair 1992, 541–551; Goyet 1996; Moss 1996; Havens 2001, 47.

¹⁶ ; Bireley 1990, 7; Moss 1998, 421–436; Waszink 2001, 55–588.

¹⁷ Grafton 2001, 241.

¹⁸ Bireley 1990, 78.

¹⁹ Waszink 2001, 60.

²⁰ Butterfield 1940, 61; Cassirer 1946, 135–173; Soll 2003, 149–150; Grafton 2005, 27.

mában álló Szűz Mária-szoborról.²¹ Ez a módszer megváltoztatta a kora újkori történetírást.²²

A történetírásnak ezen új módszerét Magyarországon először Révay Péter alkalmazta, aki Lipsius rajongója volt.²³ 1613-ban egy monográfiát jelentetett meg Magyarország Szent Koronájának történetéről. A kronologikus szerkezetű mű olyan triádokba rendezett *exemplumokból* épült fel, amelyek a korona, a magyar nemzet (*natio, gens*) és a Magyar Királyság (*regnum*) történetét idézték fel. Minden egyes példa morális tanulságot is hordozott, amelyet történeti forrásokból bontott ki, de tartalmuk Lipsius neosztoikus politikai és etikai tanításain alapult.

E történeti példák alapján Révay megismertette olvasóit egy, a koronával és a nemzettel kapcsolatos fikcióval.²⁴ E fikció lényege az volt, hogy a magyar nemzetet Isten a korona szentségén keresztül kormányozza. Szerinte Istennek ez a befolyása és az Úr akarata a korona és a nemzet történetének tanulmányozása révén ismerhető meg. Révay tanulmányának eredménye az ország alkotmányának leírása volt, amely, nem túlságosan meglepő módon, egybehangzik a bécsi béke (1606) és a II. Mátyás és a rendek közötti megegyezés (1608) jogi tartalmával.

Révay politikai elmélete a magyar *regnum* szuverenitásáról az általa adott koronafikción alapult. Ez az elmélet a Habsburg-dinasztia királyi hatalmának magyarországi abszolutista aspirációi ellen irányult. A monarchikus politikaelmélet szerint a szuverén hatalmát Istentől kapta, a koronázás aktusán keresztül, amely az isteni hatalmat szimbolizálta. Révay interpretációja a korona és a nemzet történetéről azt jelentette, hogy a korona a nemzethez (*gens, natio*) tartozik. Az ő szemében a magyar nemzet a rendek tagjaiból állt. Mivel a rendek alkották a magyar *regnumot*, ezen elmélet szerint Isten közvetlenül magát a Magyar Királyság politikai testét vezette.

Ezáltal a Magyar Királyságot olyan félrepublikánus rendszerként mutatta be, amelyet a király és a rendek a Szent Korona törvényének uralma alatt kormányoznak. Ezért érthető, hogy Révay koronafikciója lett Schödel könyvének alapja, és hogy Révay politikai elmélete adta annak elméleti keretét.²⁵

²¹ Lipsius 1604. E munka magyar recepciója: Vargha 1942, 57; Imre 1985, 235–238.

²² Lásd még: Teszelszky 2009, 216–220.

²³ Wittman 1957, 53–66; Klaniczay 1961, 319; Bartoniek 1975, 389–403; Teszelszky 2006, 169–174; 2008, 106–114.

²⁴ Részletes elemzését lásd: Teszelszky 2009, 224–232.

²⁵ Schödel 1634 (Chapter VII. Regis Hungariae electio, coronatio, potestas), 214–215, 222, 231, 235–239, 245.

Schödel mégsem koronatörténetet írt, és nem is történeti példára alapított politikai könyvet Lipsius mintájára. A *Politica*t követve a közhelytár formát alkalmazta, és így megváltoztatta Révay könyvének eredeti szerkezetét. Feldarabolta Révay munkájának tartalmát, és a koronával kapcsolatos történeti *exemplum*okat egyedi idézetekre vagdalta, könyve fejezetei eltérő témáinak megfelelően. A Révay könyvéből származó részleteket klasszikus, középkori és kora újkori szerzőktől és a magyar történelemről szóló más könyvekből származó idézetekkel egészítette ki. Így Schödel munkái olvashatóak úgy is, mint Magyarországról szóló hasznos közhelytárak, de úgy is, mint a szerző erőteljes politikai üzenetét hordozó értekezések.

Könyve első kiadásában Schödel Lipsius-idézetekkel is kiegészítette a koronával kapcsolatos részeket, amelyek Révay könyvéből származtak.²⁶ Így módon a nagy flamand-holland filozófus tekintélyét arra használta fel, hogy meggyőzze olvasóit nézeteinek igazáról.

A Schödel által megfogalmazott politikai üzenet több volt a politikai gondolkodás egyik fiatal kutatójának személyes elképzelésénél. Ahogy azt az első tanulmány (1629) ajánlása is jelzi, könyvének támogatója Esterházy Miklós nádor volt. A könyvben kifejtett politikai elképzelések Révay könyvén keresztül egyenesen Illésházy István nádor (1608–1609) eszméihez kapcsolódnak. A koronával kapcsolatos kora újkori gondolkodásnak ugyanis Illésházy volt a megalapítója.²⁷ Megállapíthatjuk tehát, hogy Schödel könyve révén a magyar rendek kerestek támogatást Európában saját, szuverenitással kapcsolatos politikai igényeik számára. Nem meglepő, hogy Zrínyi Miklós bécsi Szent László-beszéde olyan részleteket is tartalmaz, amelyek akár Schödel könyvéből is származhattak.²⁸ Munkájának négy kiadásán keresztül Schödel életben tartotta a republikánus szellemet Magyarországot és Európában.²⁹

Azáltal, hogy Lipsius-idézeteket tett hozzá, könyve több lett pusztán közhelytárnál vagy politikai értekezésnél. Így ugyanis egy kora újkori olvasási útmutatónak is tekinthetjük Révay munkájához. Mint már említettük, Révay könyvét mélyen áthatotta Lipsius neosztoikus gondolkodása. Azt azonban csak találgathatjuk, hogy mely részeit inspirálta Lipsius, mivel maga Révay nem idézett a híres filozófustól, és nem is hivatkozott könyveinek egyetlen részére sem. Azáltal, hogy Schödel

²⁶ Schödel 1629. A4v. (De Constantia), D2v. (idem), K1v. (Politica), M4v. (idem).

²⁷ Tészelszky, 2009, 177–203.

²⁸ Zrínyi 1985, 454.

²⁹ E munka folytatásához lásd: Behamb 1676. Néhány példa a recepciójára: Wendeler 1664; Becmann 1673, 714 (további kiadások 1680, 1685, 1692, 1698); Conring 1680, 287.

a Révaytól származó idézeteket Lipsiustól vettekkel egészítette ki, akaratlanul is egyértelműbbé tette Révay könyvének neosztóikus háttérét. Schödel tanulmányai így annak is jó forrásai, hogy Révay koronaelméletét hogyan értették meg és értelmezték kora újkori olvasói.

Irodalom

- Bartoniek Emma 1975: *Fejezetek a XVI–XVII századi történetírás*. Budapest, MTA.
- Becmann, Johann Christoph 1673: *Historia Orbis Terrarum Geographica Et Civilis...* Frankfurt.
- Behamb, Johann Ferdinand 1676: *Notitia Hungariae Antiquo-Modernae Berneggeriana: Perpetuis Observationibus Condecorata Nec non Indice Tum Marginali, Tum Reali illustrata, emendate*. Argentorati.
- Bene Sándor 2007: Eszmetörténet és irodalomtörténet. A magyar politikai hagyomány kutatása. *Budapesti Könyvszemle*, 19., 2007/1.
- Bireley, Robert 1990: *The Counter-Reformation Prince. Anti-Machiavellianism or Catholic Statecraft in Early-Modern Europe*. Chapel Hill (NC), University of North Carolina Press.
- Blair, Ann 1992: Humanist Methods in Natural Philosophy: The Commonplace Book. *Journal of the History of Ideas*, 53., 1992/4.
- Boralevi, Lea Campos 2002: Classical Foundational Myths of European Republicanism: The Jewish Commonwealth. In Gelderen, Martin van – Skinner, Quentin (szerk.): *Republicanism. A Shared European Heritage I*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Butterfield, Herbert 1940: *The Statecraft of Machiavelli*. London, Bell.
- Cassirer, Ernst 1946: *The Myth of the State*. New Haven (Connecticut), Yale University Press.
- Comparato, Vittor Ivo 2002: From the Crisis of Civil Culture to the Neapolitan Republic of 1647: Republicanism in Italy between the Sixteenth and Seventeenth Centuries. In Gelderen, Martin van – Skinner, Quentin (szerk.): *Republicanism. A Shared European Heritage I*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Conermann, Klaus (szerk.) 2009: *Martin Opitz. Briefwechsel Und Lebenszeugnisse: Kritische Edition mit Übersetzung*. Berlin, De Gruyter.
- Conring, Herman 1680: *Opus de finibus imperii germanici, quo jura finium, quibus illud continetur, a primo ejus exordio usque ad haec nostra tempora illustrantur*. Frankfurt–Lipscse.
- Evans, Robert John Weston [1979] 2002: *The making of the Habsburg monarchy, 1550–1700: an interpretation*. Oxford, Oxford University Press.
- Finocchiaro, Maurice A. 2005: *Retrying Galileo, 1633–1992*. Berkeley (CA), University of California Press.
- Goyet, François 1996: *Le Sublime du „Lieu Commun.” L'invention rhétorique dans l'Antiquité et à la Renaissance*. Párizs, Champion.
- Grafton, Anthony 2001: *Bring Out Your Dead: The Past as Revelation*. Cambridge (Massachusetts), Harvard University Press.

- Grafton, Anthony 2007: *What was History? The Art of History in Early Modern Europe*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Havens, Earle 2001: *Commonplace Books. A History of Manuscripts and Printed Books from Antiquity to the Twentieth Century*. New Haven (Connecticut), Yale University Press.
- Imre Mihály 1985: Szenci Molnár Albert „Idea Christianorum”-a. In Varjas Béla (szerk.): *Irodalom és ideológia a 16–17. században*. Budapest, Akadémiai.
- Keblusek, Marika 2006: Profiling the Early Modern Agent. In Cools, Hans – Keblusek, Marika – Noldus, Badeloch (szerk.): *Your Humble Servant. Agents in Early Modern Europe*. Hilversum, Verloren.
- Kiss, Tamás Zoltán 1991: Nederlandse cultuur in de Hongaarse Nationale Bibliotheek. *Ons Erfdeel*, 34., 1991/5.
- Klaniczay Tibor 1961: A magyar későreneszánsz problémái. In uő: *Reneszánsz és barokk*. Budapest, Szépirodalmi.
- Klaniczay Tibor (szerk.) 1964: *A magyar irodalom története. II. A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig*. Budapest, Akadémiai.
- Lipsius, Justus 1604: *Diva Virgo Hallensis, Beneficia ejus et miracula fide atque ordine descripta*. Antwerpen, Plantin.
- Moss, Ann 1996: *Printed commonplace-books and the structuring of Renaissance thought*. Oxford, Oxford University Press.
- Moss, Ann 1998: The Politica of Justus Lipsius and the Commonplace-Book. *Journal of the History of Ideas*, 59., 1998/3., 421–436.
- Rahir, Édouard 1898: *Catalogue d'une collection unique de volumes imprimés par les Elzevier et divers typographes Hollandais du XVIIe siècle*. Párizs, Morgand.
- Rewa, Petrus de [Révay Péter] 1613: *De sacrae coronae regni Hungariae ortu, virtute, victoria, fortuna, annos ultra D C clarissimae, brevis commentarius*. Augustae Vindelicorum. RMK III. 1118.
- Schödel, Martinus 1629: *Cum Deo. Disquisitio Historico-Politica, De Regno Hungariae / Quam In Inclita Universitate Argentoratensi, Patrocinate Clarissimo Viro DN. Matthia Berneggero ... Publicae Et Amicabili Censurae subiicit Auctor Martinus Schödel, Posonio-Hungarus. Calend. Octob. in Auditorio Maiori...* Argentorati.
- [Schödel Márton] 1634: *Respublica et Status Regni Hungariae*. Leiden, Elsevier.
- Soll, Jacob 2003: Introduction: The Uses of Historical Evidence in Early Modern Europe. *Journal of the History of Ideas*, 64., 2003/2.
- Soll, Jacob 2005: *Publishing the Prince: History, Reading, and the Birth of Political Criticism 1513–1789*. Ann Arbor (Michigan), University of Michigan Press.
- Teszelszky, Kees 2006: *De Sacra Corona Regni Hungariae: De Hongaarse kroon en de ontwikkeling van vroegmoderne nationale identiteit (1572–1665)*. Groningen, Universiteitsdrukkerij Rijksuniversiteit.
- Teszelszky, Kees 2008: Révay Péter és Justus Lipsius eszméi a történelemről és a nemzeti identitásról. In Bitskey István – Fazakas Gergely Tamás (szerk.): *Humanizmus, religio, identitástudat. Tanulmányok a kora újkori Magyarország művelődéstörténetéről*. Debrecen, Debreceni Egyetem. 106–114.
- Teszelszky, Kees 2009: *Az ismeretlen korona. Jelentések, szimbólumok és nemzeti identitás*. Pannonhalma, Bencés.

- Teszelszky, Kees: Pieter Cornelisz Brederode: Dutch Scholar and Diplomat. In Keblusek, Marika – Noldus, Badeloch (szerk.): *Double Agents. Cultural and Political Brokerage in Early Modern Europe*. Leiden: Brill (megjelenés alatt).
- Vargha Anna 1942: *Iustus Lipsius és a magyar szellemi élet*. Budapest.
- R. Várkonyi Ágnes 2000: „... Jó Budavár magas tornyán...” A magyar államiság szimbólumairól Mohács után (különnyomat). In Gebei Sándor (szerk.): *Hagyomány és történelem. Ünnepi kötet Für Lajos születésnapjára*. Eger, Líceum.
- R. Várkonyi Ágnes 2001a: A korona és a Budai vár (különnyomat). In: *Tanulmányok Budapest múltjából*. Budapest, Budapesti Történeti Múzeum.
- R. Várkonyi Ágnes 2001b: A magyar államiság Mohács után. In Gergely Jenő – Izsák Lajos (szerk.): *A magyar államiság ezer éve*. Budapest, ELTE Eötvös.
- R. Várkonyi Ágnes 2002: Az egység jelképei a megosztottság másfél évszázadában. *A Hadtörténeti Múzeum Értesítője*, 4.
- Waszink, Jan 2001: Introduction. In uő (szerk.): *Justus Lipsius – Politica. Six books of politics or political instruction*. Assen, Van Gorcum.
- Wendeler, Michael – Ritthaler, Michael 1664: *Nobilitatem Hungarorum, Dissertatione Academica...* Wittemberg.
- Willems, Alphonse 1880: *Les Elzevier. Histoire et annales typographiques*. Brüsszel, G. A. van Trigt.
- Wittman Tibor 1957: A magyarországi államelméleti tudományosság XVII. század eleji alapvetésének németalföldi forrásaihoz. *J. Lipsius. Filológiai Közöny*, 53–66.
- Zrínyi Miklós 1985: Szent László-beszéd. In Kovács Sándor Iván (szerk.): *Zrínyi Miklós prózai művei I*. Budapest, Zrínyi.

